

**Elektrotehniško-računalniška strokovna šola in gimnazija Ljubljana
Ljubljana, Vegova 4**

Seminarska naloga pri sociologiji

EMIGRACIJE SLOVENCEV

Kam in zakaj?

Ljubljana, december 2013

Povzetek

Danes se v slovenski javnosti veliko govori o begu možanov iz Sloveniji, ki je posledica slabih gospodarskih in političnih razmer na Slovenskem. V tujini imajo boljše pogoje za delo, so bolj spoštovani in bolje plačani. Čeprav spremljamo ta beg možganov kot nekaj, ki se pač dogaja, to zelo vpliva na naše aktualne razmere, saj zmanjšuje našo konkurenčnost v svetu. Zgodovina nas uči, zato sem skušal predstaviti razloge za izseljevanje Slovencev v 19. in 20. stoletju. V tej nalogi je zbrana zgodovina slovenskega izseljevanja, ki jo lahko primerjate s sedanostjo in si sami ustvarite svoje zaključke o sodobnem izseljevanju.

Kazalo

1. UVOD.....	3
2. TEMELJNI POJMI.....	3
2.1 IMIGRACIJA, EMIGRACIJA, MIGRACIJE.....	3
2.2 ZDOMEK, IZSELJENEC.....	3
3. VALOVI SLOVENSKEGA IZSELJEVANJA.....	4
4. OSEMDESETA LETA 19. STOLETJA DO LETA 1924.....	4
4.1 »V AMERIKO POJDEM!«.....	4
4.2 NEMČIJA.....	7
5. MED OBEMA VOJNAMA.....	8
5.1 FRANCIJA.....	8
5.2 NIZOZEMSKA.....	9
5.3 BELGIJA IN LUKSEMBURG.....	11
6. POLITIČNE IZSELITVE PO 2. SVETOVNI VOJNI.....	13
6.1 ARGENTINA.....	14
6.2 AVSTRALIJA.....	14
7. ODNOS IZSELJENSKIH SLOVENCEV DO DOMOVINE.....	16
7.1 V OBDOBJU PRED PRVO SVETOVNO VOJNO.....	16
7.2 MED OBEMA VOJNAMA.....	16
7.3 PO DRUGI SVETOVNI VOJNI.....	17
7.4 V BOJU ZA SAMOSTOJNO SLOVENIJO.....	18
8. ZAKLJUČEK.....	19
9. VIRI IN LITERATURA.....	20

1. Uvod

Tema slovenskega izseljevanja je zadnje čase še posebej aktivna. Intelektualci zapuščajo domovino zaradi slabih razmer. Vendar, če primerjamo razmere v preteklosti z razmerami danes, se nam pravzaprav dobro godi. V seminarski nalogi se bom ukvarjal z razlogi za izselitve Slovencev skozi čas, kako so se v novi domovini znašli, kakšna je bila nova domovina v primerjavi s staro, kako so se Slovenci na tujem med seboj povezovali in kakšen je bil odnos do matične domovine skozi čas. Poudarek je na razlogih za izseljevanje.

2. Temeljni pojmi

2.1 Imigracija, emigracija, migracije

Imigracija pomeni *priseljevanje* tujcev v neko državo. To so ljudje, ki zapustijo svojo domovino in se preselijo v drugo državo, kjer se zaposlijo, ustvarijo družino in sčasoma postanejo naturalizirani državljani.

Emigracija je *izseljevanje* iz svoje države.

Pojem **migracija** pa je nadpomenka za imigracijo in emigracijo, torej pomeni splošno *gibanje populacije*.

2.2 Zdomec, izseljenec

Zdomec je posameznik, ki zaradi takšnih ali drugačnih razmer zapusti svojo državo in odide delat v tujino. Njegov namen je zaslužiti denar za preživetje v domovini, kjer ima ponavadi družino in se redno vrača domov. Po zaposlitvi na tujem se vrne nazaj v domovino.

Izseljenec pa je posameznik, ki zapusti domovino in se ne vrne več nazaj. V tujini si se zaposli, ustvari družino in ostane v državi, v katero se je preselil, v svoji novi domovini.

3. Valovi slovenskega izseljevanja

Množično izseljevanje Slovencev se je začelo v drugi polovici 19. stoletja in je trajalo do sedemsetih let 20. stoletja. V tem obdobju so številke izseljencev precej nihale, zato lahko slovensko izseljevanje razdelimo na tri glavne valove izseljevanja:

- **1. val: 80. leta 19. stoletja – 1924.**
- **2. val: med obema vojnama.**
- **3. val: po 2. svetovni vojni.**

V teh obdobjih se je izselilo skupno okrog pol milijona Slovencev, le malo pa se jih je vrnilo nazaj v matično domovino. Za te valove izseljevanja je značilno, da so odšli moški, v nekaterih primerih so kasneje tudi pripeljali svoje družine ali druge sorodnike, samski pa so ustvarili družine po poroki z lokalnimi dekleti.

4. Osemdeseta leta 19. stoletja do leta 1924

Med letoma 1815 in 1915 je okrog 30 milijonov Evropejcev zapustilo domovino in odšlo na tuje, v veliki večini v ZDA. Ta val izseljevanja je sčasoma zajel tudi Slovence, ki so v osemdesetih in devetdesetih letih 19. stoletja množično zapuščali Avstro-Ogrsko. V tem obdobju se je skupno izselilo 300.000 Slovencev.

4.1 »V Ameriko pojdem!«

Po marčni revoluciji leta 1848, ki je prinesla odpravo fevdalizma in prenos lastništva zemljišč na kmeta, se ni veliko spremenilo na bolje. Še vedno so morali kmetje plačevati visoke davke, česar pa ob majhnih kmetijah niso zmogli. Kmetijstvo v Avstrijskem cesarstvu je bilo slabo razvito, zlasti na Slovenskem. Industrijska revolucija je prinesla marsikatero inovacijo na področju kmetijstva, vendar Avstrija ni dovolj vlagala v razvoj. S prihodom Južne železnice leta 1857 je konkurenčnost slovenskega kmeta še bolj padla, saj ni več mogel konkurirati cenejšemu pridelku iz tujih dežel, železnica pa je povzročila tudi propad stranskih dejavnosti, kot sta bila flosarstvo in furmanstvo, s katerimi se je slovenski kmet ukvarjal, da bi dopolnil svoj borni zaslužek.

Slovenski kmet je v razočaranju in obupu odšel s trebuhom za kruhom. Nekateri so takrat že delali na Nemškem kot delavci v rudnikih, a zgodbe o obljubljeni deželi in dobrem življenju onkraj luže je veliko Slovencev premamil in so odpotovali v Združene države Amerike. Med prve slovenske priseljence v ZDA lahko štejemo katoliške misjonarje, ki so na ameriška tla stopili že v 30. letih 19. stoletja in širili katoliško vero med ameriškimi staroselci – Indijanci. Sledili so jim krošnjari in po končani ameriški državljanski vojni (1865) prvi slovenski kmetovalci iz Gorenjske. Ti kmetje, ki so prihajali iz Dovjega, Mojstrane in okolice Bleda, Podbrezj in Kamnika, so se ustalili na plodnih tleh zvezne države Minnesote in postali prvi slovensko-ameriški farmarji. Marsikaterega Slovenca pa so v sončno Kalifornijo zvale zgodbe o iskalcih zlata, ki so s težaškim delom in potrpežljivostjo v hipu obogateli. Mnogi so uspeli, še več pa ne.

Izseljenci so pisali domov in zgodbe o dobrem življenju so zaokrožile med ljudstvom. »V Ameriki mi gre vse vedno prav po sreči, zadovoljen sem v vseh rečeh. Ni pa tukaj, kakor je po Kranjskem, tu smo vsi vsi enih misli in enega serca, suknje ne delajo nobene razlike v deželi zlate svobode. Stan s stanom se ne prepira, tudi ljudje raznih verstev žive mej sabo v lepi zastopnosti /.../ Tu človek lahko diha, tu je dežela svete prostosti, zlate svobode – s temi besedami Ti Amerikanec vse pove,« je v pismu prijatelju v domovino (1892) zapisal duhovnik Alojz Ignac Kostigar. Na Slovenskem so se odpirale izseljenske pisarne, podobo Amerike so risala pisma, tisk in slike slovenskih izseljencev, ki so jih pošiljali v domovino. Amerika je postala znana tudi med mladino, ki se je tudi vse pogosteje odločala za poskus uspeha v deželi, kjer se cedita med in mleko.

Mnogim Slovincem je v novi domovini uspelo. Ustvarili so si družine, premoženje in otrokom omogočili dobro izobrazbo, nekaj, česar v Avstriji po vsej verjetnosti ne bi zmogli. Tam so se povezali v kulturna društva, ki so ponavadi delovala v okviru etničnih župnij, kjer so delovali slovenski duhovniki. Izdajali so časopise, prirejali kulturne dogodke v slovenskem jeziku in se zavzemali za pravice priseljencev v ZDA. Ustanavljali so tudi narodne domove, ki so skrbeli za namestitev novih prišlekov.

Nekaterim pa tudi ni uspelo in so živeli v slabih razmerah, ukvarjali so se s težaškim delom ali pa so se vrnili nazaj v domovino. Nekateri so zavrnilo že na otoku Ellis, kjer je ameriška služba za priseljevanje izvajala kontrole in spraševanja prišlekov v Združene države. Tisti, ki so bili nad novo domovino razočarani, so domače v pismih svarili, naj ne hodijo v Ameriko, saj je tam priseljenci opravljajo zgolj slabo plačana dela in težko živijo. Leta 1924 pa so se zaprla »zlata vrata« Amerike, ko so ameriške oblasti omejile

priseljvanje. Povečalo pa se je priseljvanje v Kanado, za katero do tedaj niso izražali zanimanja.

Zvezne države z večjimi slovenskimi naselbinami:

- New York (New York, Little Falls),
- Connecticut (Bridgeport),
- Pensilvanija (Forest City, Bethlehem, Cornwall),
- Ohio (Bridgeport, Cleveland, Euclid, Barberton),
- Michigan (Grand Haven, Detroit, Flint),
- Illinois (Lincoln, St. Louis, Joliet),
- Wisconsin (Willard, Kenoska, Milwaukee),
- Minnesota (St. Anthony, St. Paul),
- Kolorado (Denver, Colorado Springs, Canon City).

Kot zanimivost bi dodal še, da so slovenski izseljenci, ki so se kot rudarji naselili v kalifornijskem okrožju San Benito, ustanovili rudarsko mesto z imenom *New Idria*. V Novi Idriji so do leta 1972 kopali živo srebro, nakar so podjetje zaprli in mesto je postalo mesto duhov.

4.2 Nemčija

Slovenci smo že od 15. stoletja imeli vez z Nemci, saj so se v tistem času na območje Kočevja naselili kočevski Nemci ali Kočevjarji,¹ ki so na tistem območju sobivali s slovenskimi prebivalci. Kočevski krošnjarji so odhajali na trgovske poti proti Kölnu (slov. *Kolonj* ali *Kelmorajn*), kamor pa so se v tistih časih podajali tudi slovenski romarji. Obljudeni verski središči sta bili tudi Aachen in Andernach.

Industrijska revolucija je v 19. stoletju zajela novonastalo združeno Nemčijo in osnovna dejavnost je postalo premogovništvo. Prišlo je do prevega izbruha zaposlitvenih možnosti, kar je privabilo ljudi z vseh koncev Evrope, tudi Slovence. Amerika je izgubila svoj blišč, Nemčija je bila blizu, zato so se Slovenci začeli proti koncu 19. stoletja množično izseljevati v rensko-vestfalsko industrijsko območje, zato do dobili naziv »Vestfalci.« Vrhunec izseljevanja je doseglo leta 1914. Slovenci na Nemškem so delali večinoma kot rudarji v bogatih nemških rudnikih. Delavce so nabirali razni agenti rudniških družb v slovenskih rudarskih krajih.

---

¹ Ločiti je potrebno Kočevjarje, ki so po poreklu Nemci, in Kočevce, ki pa so prebivalci Kočevja.

Leta 1928 je Kraljevina SHS sprejela zakon o državljanstvu, po katerem izseljenci niso mogli imeti dvojnega državljanstva, zato so se številni odločili za opustitev jugoslovanskega in prevzem nemškega. To je kazalo na slabo skrb jugoslovanskih oblasti za svoje izseljence na Nemškem. Potekala je močna germanizacija, zato so se slovenski izseljenci hitro asimilirali. O stanju slovenstva na Nemškem govori duhovnik Luka Arh (1901): *»Slovinci na Nemškem so izgubljeni. Oče in mati še govorita med seboj slovensko, otroci že malo razumejo, govoriti pa ne znajo. Nemške šole nam jih vzamejo. /.../ Niso posebno redki slučajji, ko molita oče in mati zvečer rožni venec slovensko, otroci pa odgovarjajo nemško ...«* Za ohranjanje kulture in jezika so se trudila slovenska društva, ki so bila v močni povezavi s katoliško Cerkvijo. Pri tem delovanju lahko izpostavimo delo Janeza Evangelista Kreka.

Zaradi krize, ki je v Nemčiji nastopila po prvi svetovni vojni, so se Vestfalci usmerili v Francijo, Nizozemsko, Belgijo in Luksemburg. V zadnjem desetletju med vojnama je Nemčija še posebej vabila sezonske poljedelske delavce iz Prekmurja.

5. Med obema vojnama

Ko so se ameriška »zlata vrata« zaprla, se je izseljevanje preusmerilo na zahodnoevropske države. Drugi razlog pa so bila vabila zahodnih držav, ki jim je po vojni primanjkovalo moške delovne sile in so zato odprle svoja vrata državam iz osrednje in vzhodne Evrope. Pomanjkanje dela pri nas je Slovence prisililo v iskanje zaposlitve proti severu. Proces je zajel okrog 100.000 Slovencev. V času po zlomu borze pa je preseljevanje začelo upadati.

5.1 Francija

Francija je prvo svetovno vojno zaključila kot zmagovalka, vendar je bil krvni davek zelo visok. Po vojni si je priključila *Alzacijo* in *Loreno*, ki sta vsebovali bogata nahajališča železove rude in premoga. V tem času je nastopilo obdobje organiziranega priseljevanja, ki ga je podpirala tudi francoska oblast z meddržavnimi sporazumi z državami izseljevanja: Poljsko (1919), Italijo (1919), Češkoslovaško (1920), Belgijo (1921), Luksemburgom (1923), Avstrijo (1928), Grčijo (1929), Romunijo (1930) in Jugoslavijo (1929), vendar je jugoslovanski sporazum ni bil nikoli realiziran.

Priseljevanje je potekalo pod nadzorom in organizirano. Nekonrolirano priseljevanje je postalo zgodovina, sčasoma pa so si Poljaki, Rusi, Čehoslovaki, Jugoslovani in Afričani

pridobili prednost pri priseljevanju v Francijo. Vestfalci, slovenski izseljenci, so iz nemških odšli v francoske rudnike. Po podatkih izseljenskega komisarja v Parizu je leta 1929 v Franciji živelo 23.820 Slovencev, tike pred izbruhom druge svetovne vojne pa okrog 34.000. V Franciji so bili iskani slovenski gozdarji, marsikatero slovensko dekle pa je našlo delo kot služkinja ali kuharica v Parizu, Londonu in drugih evropskih mestih. Slovence v Franciji je leta 1928 obravnaval duhovnik Hugon Bren.

Območja s stalnimi slovenskimi priseljenci v Franciji:

- **severna Francija (blizu meje z Belgijo) s središčem v Lensu:** prišleki so se prilagodili življenja v Franciji in se niso imeli namena vrniti v Kraljevino SHS. Duhovnik Hugon Bren je njihovo stanje ocenjeval kot dobro, godilo se jim je boljše kot v domovini, jezik jim ni delal težav, saj so živeli skupaj s samimi Slovenci. Zaradi obveznega šolanja v francoskih šolah je slovenščina med mladimi zamirala;
- **ob francosko-posarski meji (severozahod):** tu so se priseljevali večinoma Vestfalci, zato se je kazal nemški vpliv in vsakdanji pogovor se je odvijal v nemščini. V njihovem pogovornem jeziku je nastala trojna, francosko-nemško-slovenska mešanica. Bren je ocenjeval, da bo v tem zmagal francoski element.
- **Brieyska kotlina:** tam je živelo več slovenskih naseljencev, ki so se preselili že pred vojno ob reko Mozelo in mejo z Luksemburgom. Bren je komentiral, da so priseljenci slabo organizirani.
- **centralna Francija:** najnovejša in najmlajša slovenska kolonija. Bren je zapisal, da bo kmalu srečala svoj konec, če se ne bo organizirala in okrepila.

Niso pa vsi Slovenci iskali kruha na tujem. Leta 1921 je jugoslovanska oblast v Kraljevini SHS prepovedala delovanje Komunistične partije Jugoslavije, zato je veliko komunistov pobegnilo v države, kjer njihovo delovanje ni bilo prepovedano. Tisti, ki so prišli v Francijo so se včlanili v francoske komunistične/socialistične stranke.

5.2 Nizozemska

Slovenski izseljenci so Nizozemsko poznali že iz časov prvega izselitvenega vala, saj jih je mnogo odšlo iz pristanišča v Rotterdamu. V Ljubljani sta leta 1914 delovali kar dve zastopstvi za Nizozemsko: agentura Edvarda Kristana in agentura Franca Dolenca. Prva je prevažala potnike do Rotterdama in s parnikom v New York, druga pa preko

Antwerpna v New York. Slovenski izseljenci so Nizozemsko spoznali le izza oken železniških vagonov in pristanišč na poti čez lužo.

Prve slovenske družine (Vestfalci) so preko Nemčije prišlo v Limburg, kjer so se možje zaposlili v rudnikih. Po prvi svetovni vojni je Nizozemska privlačila tuje delavce, saj je bila med prvo svetovno vojno nevtralna in ni utrpela nikakršne gospodarske škode zaradi vojne. Leta 1929 je bilo na Nizozemskem okrog 4000 Slovencev, leta 1939 pa 2000 Jugoslovanov, od tega 99 % Slovencev.

Duhovnik Oberžan je tamkajšnje socialne razmere ocenil za izvrstne, rudarji so živeli v udobnih hišah, imeli so sodobno socialno zavarovanje, bolniški dopust, skratka vse pravice, kot so jih imeli domačini. Tja so se izseljevali tudi slovenski duhovniki, saj so čutili obvezo, da morajo tam poskrbeti za verske, narodne in moralne zadeve tamkajšnjih Slovencev. Leta 1940 so vsi Slovenci živeli v provinci Limburg (glavno mesto: Maastricht), bilo ji je 1480.

Začetni odzivi na pogoje dela na Nizozemskem so bili prvovrstni, vendar pa se je z izbruhom gospodarske krize poslabšalo. Pojavila se je problematika izplačevanja pokojnin tistim, ki so se vrnili v matično domovino. Zveza jugoslovanskih društev v Holandiji je zahtevala od Dravske banovine², naj Nizozemska in Kraljevina Jugoslavija skleneta socialno konvencijo. Zahtevali so, da vsakega repatriiranega delavca, ki se vrača v Jugoslavijo, zdravstveno pregledajo in mu v primeru bolezni nudijo ustrezno zaščito. Če bi bili tuji delavci odpuščeni zaradi krize ali zaščite domačih delavcev, bi odpustili sorazmerno število nizozemskih delavcev v Jugoslaviji, kar pa je bilo nesmiselno, saj je bilo v Jugoslaviji mnogo manj nizozemskih delavcev kot jugoslovanskih na Nizozemskem. Ta zahteva ni obrodila sadov.

Za ohranjanje slovenske narodne zavesti so na Nizozemskem pred letom 1939 skrbela naslednja društva:

- **Društvo Brunssum:** knjižnica, pevski, dramski, tamburaški odsek, pihalna godba. Prvo slovensko združenje na Nizozemskem - 1927.
- **Društvo Heerlen:** knjižnica, pevski, dramski odsek in tamburaški klub.
- **Društvo Lutterade-Geleen:** knjižnica, pevski, dramski odsek, tamburaški, kolesarki klub.

---

² Kraljevina Jugoslavija je bila razdeljena na devet banovin, Dravska banovina je zajemala območje slovenskega prebivalstva v Kraljevini Jugoslaviji.

- **Društvo Eygelshoven:** knjižnica, pevski in dramski odsek.
- **Društvo Hoensbroek:** knjižnica, pevski in dramski odsek.
- **Društvo Spekholzerheide:** pevski odsek.
- **Društvo Chevremont:** pevski in dramski odsek.
- **Društvo Nieuwenhagen.**

Društva so bila povezana v Zvezo jugoslovanskih društev sv. Barbare v Holandiji. Društva so opravljala obsežne organizacijske, verske, kulturne in še kakšne dejavnosti, ki so lajšala tegobe izseljencev. Glavni cilj je bilo ohranjanje maternega jezika. Vendar pa so se društva začela deliti po raznoraznih idoloških nazorih, prišlo je do nesoglasih, preprirov in so počasi začela odmirati.

5.3 Belgija in Luksemburg

Kriza, ki je nastopila v Nemčiji po prvi svetovni vojni, je povzročila, da so se številni vestfalski Slovenci začeli seliti proti zahodu. En del teh Vestfalcev si je delo našel v Belgiji in Luksemburgu, ki sta po vojni ustanovili ekonomsko zvezo. Belgijska in luksemburška zakonodaja je zahtevala, da se morajo tujci registrirati, kar je vodilo v protekcionistično priseljsko politiko, vendar je bila ta še vedno radodarna. Z letom 1920 se je spontano priseljevanje spremenilo v organizirano priseljevanje. Po podatkih belgijskega statističnega urada je bilo v začetku 30. let v Belgiji okrog 3000 Slovencev, leta 1939 pa 2500.

Selitve Vestfalcev v Belgijo so dosegle višek v letih 1921-22. Med priseljenci so bili rudarji v premogovniki, do manjšega obsega tudi delavci v tovarnah in kamnolomih. Veliko je bilo žensk, ki so se zaposlile v hotelih in kot služkinje in delavke na kmetijah. Zaslужek je bil dober, čeprav je tisti, ki je zbolel ali se ponesrečil, lahko hitro zašel v težave. Življenski in delovni pogoji v Belgiji so bili podobni kot v Franciji. Za moškimi so prihajale ženske in otroci, samski so pripeljali k sebi dekleta in ko jim je potekla turistična viza, so se z njimi tam poročili. Vsakdanje življenje je bilo pestrejše in bolj bogato, ni bila redkost, da je oče svojim otrokom kupil pomaranče, banane in čokolado. Kljub temu pa je imelo življenje temačnejšo plat, zlasti za matere in otroke. Mnoge ženske so delale v rudnikih, kjer so pobirale premog ali v tovarnah kot nekvalificirana delovna sila. Delali so tudi otroci, nekateri že s štirinajstimi leti, fantje kot rudarji, dekleta v mestih kot hišne pomočnice. Nekateri fantje so lahko končali strokovno šolo, kar jih je postavilo više po družbeni lestvici v primerjavi z njihovimi očeti. Zlasti v kriznih časih življenje priseljencev ni bilo lahko.

Pojavil se pa je problem, ki v drugih državah ni bil tako izrazit. Belgijci niso razlikovali med Slovani – Poljaki, Čehi, Jugoslovani in Slovenci. O Slovanih so imeli slabo mnenje, o njih so si ustvarili neprijazne stereotipe. Najbolj so to utrpeli Poljaki, ki jih je bilo tam največ in pojavili so se problemi sobivanja. Večina Belgijcev ni imela kakšnega posebnega odnosa do društvenih dejavnosti, priseljence so imeli za tuj element. Tudi v Belgiji se je odvijala asimilacija. Finančna kriza riza je nestrpnost še poglobila.

Kot v ostalih državah, je tudi tu imela veliko vlogo katoliška Cerkev in tudi belgijski duhovniki so se radi udeleževali slovesnosti priseljencev. Glavnina slovenskih izseljencev v Belgiji je živela v Eydenu. V Belgiji pa so Slovenci dobili nekaj, kar so si v ostali izseljenci po drugih državah lahko le želeli – svojega učitelja.

Svatopulk Stoviček iz Boštanja ob Savi je v Belgijo prišel septembra 1932. Dravska banovina ga je poslala za učitelja med izseljence v Eysden s pripombo, da je njegovo stalno službeno mesto še vedno v Ljubljani. Prejemal je redno plačo in nagrade. Njegov odnos do belgijskih oblasti je bil vedno korekten, oblasti so ga celo postavljale za zgled pridnosti, marljivosti in treznosti. Bil je povsod spoštovan. Rudniškim oblastem je služil kot prevajalec in tolmač, upoštevale so tudi njegove prošnje, ko se je potegoval za delavce, bil je fotoreporter ob rudniških dogodkih, pri policijskih oblasteh je bil zaupnik, ko je šlo za poizvedbe v zaupnih primerih. Skrbelo ga je, ker ni bilo dovolj šol za izseljence in denarja za nakup šolskih potrebščin. Da je svoje delo dobro opravljal, priča število otrok v pod njegovim okriljem v treh šolskih letih: 1936/37 – 210, 1937/38 – 218, 1938/39 – 232. Ti otroci so morali poleg slovenske šole obiskovati še redno belgijsko šolo. Pouk je obsegal materinščino, branje, štetje, zemljepis in zgodovino. Skrbel je tudi za knjižnico, ki je leta 1937 vsebovala 567 knjig, od Mencingerja preko Jurčiča, Izidorja in Ivana Cankarja, Finžgarja in Bevka do Josipa Vidmarja. Tudi rudarjem iz Eysdena ni bilo kulturno udejstvovanje tuje. Knjižnica ni mirovala niti v vojnem času, o čemer priča dnevnik izposoje.

6. Politične izselitve po 2. svetovni vojni

Pojem politične izselitve pri nas poznamo že pred 2. svetovno vojno, ko so na slovenskem ozemlju, ki ga je Italija dobila po Londonskem sporazumu leta 1915, začele italijanske oblasti izvajati hude pritiske na tam živeče Slovence, ki so bili odrezani od matične domovine. Zato jih je mnogo pobegnilo na tuje.

Nasprotniki tedaj uveljavljajočega se socialističnega (ki se je kmalu izkazal za komunističnega) režima – v večini domobranci – so po drugi svetovni vojni morali pobegniti, saj jih je oblast začela pobijati zaradi njihovega sodelovanja z okupatorjem. V strahu pred ukrepi komunističnih oblasti je maja 1945 ozemlje tedanje Slovenije zapustilo okoli 30.000 prebivalcev, večinoma z Dolenjske, Gorenjske, Ljubljane in deloma Notranjske ter še v majhnem obsegu drugih pokrajin. Večinoma so odšli v današnje avstrijsko Koroško, deloma v Italijo in Nemčijo. Tam so jih oblasti nastanile v begunska taborišča. Angleški vojaki so s Koroške³ nazaj v Jugoslavijo vrnili 12.000 oseb, večinoma vojakov, ki jih je oblast skrivoma pobila. Do leta 1947 so se iz ostali taborišč slovenski begunci razselili v ZDA, Kanado, Avstralijo, Brazilijo, največ, polovica, pa v Argentino.

---

³ Po drugi svetovni vojni je bila Avstrija razdeljena na ameriški, angleški, francoski in sovjetski del. Avstrijsko Koroško je tedaj zasedala angleška vojska.

6.1 Argentina

V Argentino se je v tistem času izselilo 5282 Slovencev, leta 1954 pa so tja prišli še ostali svojci, tako da se je število argentinskih Slovencev ustalilo pri okoli 6000. Največ se jih je namestilo v glavnem mestu Buenos Airesu. Tam se je izredno hitro organizirala slovenska priseljenska skupnost, ki je bila in še vedno je zelo močna. Razlog za tako močno ohranjenost slovenske emigrantske skupnosti v Argentini je bila izoliranost od argentinskega okolja, dobra organiziranost in ideološka enotnost, temelječa na katoliški veri z izrazitim partriotizmom in protikomunizmom. Tako so lahko že danes ohranili zvestobo slovenstvu.

Argentinski Slovenci so leta 1967 ustanovili Slovensko hišo, v kateri je delovalo društvo Zedinjena Slovenija (špa. *Eslovenia Unida*), ki je skrbelo za dejavnosti in prireditve skupnosti, posebej junijske spominke slovesnosti ob obletnicah povojnih dogodkov. Iz Slovenske hiše so zrasli mnogi krajevni domovi, ki so začeli prevzemati delo povezovanja ljudi in organiziranja prireditev.

Dogajanje je bilo pestro, aktivni so bili pevski zbori in dramski krožki. Pomembna je bila založniška dejavnost, ne smemo pa izpustiti časopisov v materinščini, ki še danes izhajajo. Ustanovili so Kreditno zadrugo Sloga, ki je vpeljala tudi lastno kreditno kartico. Uredili so šolanje, za katero je skrbelo Društvo Slovencev (leta 1959 se preimenuje v Zedinjena Slovenija). Učenci so se učili branja, pisanja, deklamiranja, zemljepisa, geografije, zgodovine, spisja, spoznavali pa so tudi pomembne Slovence. Leta 1964 je število učencev doseglo 729, kar je bilo glede na 6000 emigrantov zelo velik delež. Leta 1999 je za pouk skrbelo 112 učiteljev, od tega jih je bilo 92 rojenih v Argentini. Vselej je bil aktiven verouk.

6.2 Avstralija

Za Slovence je bila Avstralija najbolj oddaljen kontinent. Geografska pismenost se je prinas začela šele z uvedbo avstrijskega zakona o obveznem šolstvu. Med leti 1876-1910 je v Avstralijo s celotne Avsto-Ogrske odšlo 4097 ljudi.

Množično odhajanje Slovencev v Avstralijo se je začelo po drugi svetovni vojni zaradi strahu pred novimi oblastmi v socialistični Jugoslaviji. Avstralija je potrebovala zdrave in močne delavce, zato je vsakdo, ki je dobil dovoljenje za izselitev, moral opraviti še vrsto zdravstvenih pregledov. Prvi, ki so emigrirali v Avstralijo so bili Primorci iz Istre, Trsta, Gorice in brd. V novo domovino so jih peljale stare vojaške ladje, ki so bile last

begunskih organizacij, ki so takrat skrbele za slovenske begunce. Zaradi pomanjkljivih informacij, ki so jih izseljeni kmetje dobili, so bila razočaranja ob prihodu v novo domovino.

Emigracije Slovencev iz Jugoslavije so se nadaljevale tudi po končani državljanski vojni, saj je pospešena industrializacija Jugoslavije povzročila razslojevanje kmetov, ki so se morali seliti s podeželja v mesta, kjer pa niso vsi našli zaposlitve. V petdesetih letih so v Avstralijo prihajali predvsem Primorci in Prekmurci. Izselsevanje iz Jugoslavije je vrhunec doseglo leta 1957, v času, ko je Avstralija poleg Kanade in zahodne Evrope sprejela največ izseljencev iz Jugoslavije na leto, kljub temu da so bile te emigracije ilegalne. Statistika kaže, da je bilo leta 1968 doma in v tujini živčih Slovencev 2.200.000, od tega jih je 1.700.000 žvelo v Jugoslaviji, 300.000 v ZDA, v Avstraliji pa 22.000.

Za slovensko kulturno in družbeno udejstvovanje v Avstraliji so skrbeli narodni domovi, v katerih so delovala društva:

- **Slovensko društvo Melbourne:** leta 1972 so kupili 65.000 m² zemljišča in naredili lastno kulturno in družabno središče z restavracijo, dvorano, šolo, baliniščem, lovsko kočo, streliščem;
- **Primorski slovenski socialni Klub Jadran:** kupili 2 ha zemljišča, postavili dvorano za 650 gostov, nogometno igrišče, balinišče, park in kip Otona Župančiča;
- **Slovensko društvo Planica:** postavili dvorano za 1000 oseb, največji narodni dom na območju Melbournea;
- **Slovensko kulturno in športno društvo Ivan Cankar,**
- **Slovensko versko središče v Kew,**
- **Slovensko društvo Sydeny,**
- **Slovenski klub Triglav v Sydneyu,**
- **Slovenski klub Planica,**
- **Slovensko versko središče sv. Raela,**
- **Slovenski klub Triglav v Canberri,**
- **Slovenski klub Adelaide,**
- **Slovenski klub Perth,**
- **Slovensko društvo Planinka v Brisbanu.**

7. Odnos izseljenskih Slovencev do domovine

Večina izseljenih Slovencev je živela v ZDA, zato bom pisal o njihovem odnosu do domovine. To ne pomeni, da ostali Slovenci niso hoteli nič s staro domovino, ampak je bilo ameriških Slovencev na voljo največ podatkov.

7.1 V obdobju pred prvo svetovno vojno

V tem obdobju je slovenske izseljence zanimalo, kaj se dogaja v stari domovini. Za ilustracijo lahko navedem nekaj naslovov iz časopisov slovenskih izseljencev: *Ogenj v Dolenji vasi pri Vidmu*, *Padec s kozolca v Šentjerneju na Dolenjskem*, ali pa poročilo o žrtvi pretepa med mladeniči v Sloveniji, o dekletu, ki je zgorelo v Dobrovljah v bližini Braslovč, ter o nesreči mariborskega električarja. Takšne vesti iz domovine so pomenile vez izseljencev s staro domovino. Slovenski časopisi v ZDA so bili: *Ameriška domovina*, *Amerikanski Slovenec* (Kransko-slovenska katoliška jednota), *Prosveta* (Slovenska narodna podpornica jednota). V časopisih so bila tudi poročila o športnem dogajanju v stari domovini, kot so na primer poročila o rezultatih nogometnih tekem.

Zanimanje za staro domovino je bilo še posebej veliko v kriznih časih, ko uredniki časopisov tudi pozivali na politične akcije za pomoč domovini ali vsaj akcije za zbiranje materialne pomoči. Do ameriškega posega v prvi svetovni vojni so ameriški Slovenci tudi odkrito podpirali Avstro-Ogrsko.

7.2 Med obema vojnama

Spremembe na političnem zemljevidu Evrope so prinesle veliko zanimanje za dogajanje na slovenskem etničnem območju. Vrh zanimanja so bile razprave, ki jih je v ZDA sprožila knjiga *Vrnitev v rodni kraj*, ki jo je napisal Louis Adamič, ameriški Slovenec, ki je izviral iz Grosupljega. V knjigi je obsodil režim kralja Aleksandra z vidika ameriškega republikanstva.

V slovenskem ameriškem časopisju naletimo tudi na članke, ki so obsojali nasilje italijanskih fašistov nad Slovenci, še posebej v primeru požiga slovenskega narodnega doma v Trstu. Obsojali so tudi prisilno germanizacijo na Koroškem.

V obdobju med vojno so ameriški Slovenci podpirali boj jugoslovanskih ljudstev proti silam osi. Ustanovili so Jugoslovanski pomožni odbor – Slovensko sekcijo za zbiranje finančne pomoči, ki naj bi jo poslali po koncu vojne v domovino. Na podoben način so

sredstva zbirali tudi duhovniki za svoje rojake v domovini, ki so jih preko vatikanske banke poslali škofu Rožmanu v Ljubljano. Po vojni so ameriški slovenski voditelji preusmerili svoje aktivnosti v reševanje tržaškega, koroškega in primorskega vprašanja.

7.3 Po drugi svetovni vojni

Kot v domovini, so se tudi v ZDA Slovenci razdelili na levičarje, ki so bili načelno pripravljeni sodelovati z režimom v Sloveniji in na desničarje, ki so to sodelovanje zavrnil. Zanimanje izseljencev za domovino se je kazalo v poročanju o dogajanjih v domovini in obiskih tistih, ki so bili pripravljeni sodelovati s komunističnim režimom. Poleg tega so vsi slovenski izseljenci po svetu pomagali domovini ob naravnih nesrečah s humanitarnimi akcijami. Pomagali so tudi pri obnavljanju vojnega razdejanja. V Sodražici so rojaki iz Clevelanda poslali denar in material za izgradnjo nove osnovne šole in ameriški Slovenci so zbrali medicinske pripomočke in sredstva za izgradnjo otroške bolnišnice v Ljubljani.

7.4 V boju za samostojno Slovenijo

Sredi 80. let so tudi slovenske izseljenske skupnosti začele izražati težnjo po čim večji avtonomiji Slovenije v Jugoslaviji in so podprli prizadevanje Slovencev v domovini, zlasti za demokratizacijo režima. V ta namen so v Clevelandu leta 1990 ustanovili *Združenje slovenskih Američanov*, ki naj bi podprlo pot Slovenije v demokratizacijo. Desničarsko usmerjene skupnosti pa so v okviru *Ameriško-slovenskega sveta* zbrali 100.000 dolarjev in s temi sredstvi podprli Slovensko kmečko zvezo in Slovenske krščanske demokrate na prvi slovenskih demokratičnih volitvah.

V letih 1990 in 1991 so ameriški politiki povprašali voditelje slovensko-ameriških skupnosti za njihovo mnenje o prihodnosti Slovenije. Povabili so jih na seje odbora za zunanje zadeve Senata ZDA v Washingtonu. Ameriška mesta z večjimi slovenskimi populacijami (Cleveland in Los Angeles) so v obliki posebnih delaracij simbolično prizanala neodvisnost Slovenije. V Clevelandu leta 1991 ustanovljeni odbor *Združenih Američanov za Slovenijo* je organiziral pozive za uradno ameriško priznanje slovenske samostojnosti.

V drugih deželah slovensko prisotnostjo so na konferencah *Svetovnega slovenskega kongresa* pozivali oblasti, da priznajo samostojno Slovenijo. Take konference so prirejali zlasti v Kanadi, Avstraliji in Argentini, dokler niso priznale samostojnosti. Svetovni slovenski kongres je bil aktiven tudi v drugih evropskih državah in je pomembno prispeval k seznanjanju držav s slovensko željo po mednarodnem priznanju.

8. Zaključek

S seminarsko nalogo sem se potrudil kar se da najbolje predstaviti slovenske izseljence in njihovo delovanje v svojih novih domovinah. Tematika je izjemno obširna in sem prepričan, da sem se s to nalogo komaj dotaknil površine oceana, ki mu lahko rečemo izseljenskimi Slovenci. Ugotovil sem, da je Slovenca v tuji svet odneslo pomanjkanje v domovini in da je bil v večini primerov sposoben preživeti v novi domovini in se povezati v skupnosti, v katerih so ohranjali materinščino in narodno zavest. V nekaterih deželah se je asimiliriral z dominantnim narodom, v drugih je ohranjal močno narodno zavest. Čutil je navezanost na domovino in domače ljudi, zato je kazal zanimanje za dogajanje na rodni grudi. Ni pozabil na svojo domovino, ko je osamosvajala in ko je potrebovala pomoč, je z močnim glasom zaklical svoji novi domovini, naj stori, kar mlada Slovenija želi – priznanje. Čeprav je zaradi slabih razmer zapustili domovino, je v tem ključnem trenutku stori izjemno veliko za svoje rojake.

9. Viri in literatura

- Drnovšek, Marjan. 2012. *Slovenski izseljenci in zahodna Evropa v obdobju prve Jugoslavije*. Ljubljana: Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije.
- Drnovšek, Marjan. *Vzroki za izseljevanje Slovencev v zadnjih dveh stoletjih*. Dostopno prek http://www2.arnes.si/~krsrd1/conference/Speeches/Drnovsek_slo.htm (13. 12. 2013).
- Trebše-Štolfa Milica in drugi. 2001. *Slovensko izseljenstvo: Zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice*. Ljubljana: Združenje Slovenska izseljenska matica.
- Korošec Kocmur Pavlinka in Batagelj Gregor. 2005. *Slovenija v svetu: zbornik ob 60-letnici povojnega begunstva: 1945-2005*. Ljubljana: Izseljensko društvo Slovenija v svetu.